

Прийшли непрохані, то й підемо некохані!

Ідучи в гості, українці обов'язково приносили з собою подарунки, які зазвичай були простими, – це хлібина та кварта горілки

ЛАЗУРЕНКО
Валентин Миколайович,
кандидат історичних наук,
доцент

В українській родині завжди панував культ гостинності і, звичайно ж, у цьому прекрасному народному культурі діяли свої усталені норми етикету. Ще в сиву

давнину київський князь Володимир Мономах у своєму "Повчанні дітям" зазначав: **"Вшануйте гостя, хоч би звідки він до вас прийшов"**.

Досить поширеною у селах був звичай "шапкування". Зайшовши в хату, гість повинен скинути шапку чи інший головний убір. Обов'язково повинен посміхнутися і привітатися зі словами: "Здрастуйте у вашій хаті, на хліб-сіль багатій". Ці норми етикету виховували моральні чесноти – повагу, ввічливість, доброзичливість, адже скривдити гостя – скривдити Бога. Українська гостинність вирізнялася особливою гуманністю, глибинне коріння якої є спільним для всіх східних слов'ян. Із давніх-давен було заведено, що той, **хто відвідає оселю, тривалий час вважається своїм, оскільки прилучається до**

духів цього дому. Власники будинку робили все, аби пригостити гостя. У народі це має назву "віддати почесь". У зв'язку з цим в українського народу склалися відповідні норми етикету при частуванні (причащанні) гостя. Перш за все, на столі обов'язково мав лежати кусень хліба та шіпка солі. ("Клади перед людей хліб на столі, будеш у людей на чолі"). Вважалося, що той, хто скуштує кусень хліба з сіллю, дістане господне благословіння і ніколи не посміє скривдити тих, хто частує. **Непристойним вважалося розпитувати гостя про його особистість, про мету його візиту, не нагодувавши його**. У давні часи, перш ніж нагодувати гостя, господиня мила гостеві ноги. Ця норма протрималась в

українців до XIX ст.

За нормами народного етикету умови гостювання суворо регламентувалися. По-перше, не заведено було ходити в гості під час польових робіт. По-друге, негативно засуджувалось гостювання в будні дні. В ці дні дозволялися відвідини родичів чи сусідів лише у господарських справах. Ритуал прийому в будні був спрощений до мінімуму. По-третє, гість, який прийшов у звичайній справі, обов'язково повинен бути запрошений до оселі, як говорять у народі, "хоч на хвилинку". В цьому контексті гість переступав поріг хати, і цим самим виявляв глибоку повагу до домочадців та їхніх предків, які, за повір'ям,

мешкали саме під порогом. Господиня чи господар повинні були обов'язково посадити гостя за стіл, який накривали скатертиною і подати хліб із сіллю. В деяких регіонах України заведено було подавати гостю келих виноградного вина. По-четверте, якщо гість не мав часу пригоститися за столом, тоді його садовили на лаву біля печі, яку протирали чистою ганчіркою. По-п'яте, **гість обов'язково мусив присісти, хоч на декілька хвилин, оскільки в іншому разі цю хату обминуть "старости"**.

Етикет прийому гостей мав суттєву відмінність, у ті дні, коли (на Різдво, Великдень, Трійцю, храмові свята, іноді недільні, а також сімейні урочистості – весілля, народина, похорони, поминки) приходили в гості з певною метою. Кількість свят, на які можна було ходити в гості, в деяких місцевостях України суттєво регламентувалася. У низці регіонів гостювали лише на храмові свята, в інших – на дні Івана, Михайла, Миколая.

Відповідно до норм народного етикету, гості приходили за запрошенням.

("Прийшли непрохані, то й підем не кохані"; "Прийшов непроханий, піде недякуваний"; "Поїхав би в гості – та люди не кличуть"). Воно лунало наприкінці кожного гостювання. Існував цілий комплекс дій, які повинен був виконати той господар, до якого прийдуть гості. По-перше – готували святкові страви; по-друге – обов'язково господиня оселі пекла хліб; по-третє – готували подарунки дітям, які передавали батьками, оскільки дітей не заведено було брати в гості, їх залишали вдома. Особи, які приходили в гості, також мали виконувати низку усталених норм етикету. Насамперед, приходили без запізнення. Завітавши в гості, вони спочатку віталися з чоловіком, а потім з його дружиною. Цим підкреслювався престиж глави сім'ї та повага до нього з боку гостей. Те ж саме робили, коли в оселі вже були гості, незважаючи на усталене в українському середовищі шанобливе до них ставлення. Обов'язково приносили з собою подарунки, які, зазвичай, були простими – це хлібина та кварта горілки. ("Хоч їду в гостину, то беру хліб у торбину"). Виконували ці норми і господарі,

які приймали гостей. Вони повинні були обов'язково по закінченні гостювання також пригостити гостей хлібом та пирогами.

Важливу частину української необрядової гостинності становив звичай дарування і віддарювання. Дарунки, перш за все, символізували дружбу і прихильність однієї сім'ї до іншої.

Характеризуючи гостинний етикет українців слід особливим чином звернути увагу на трапезу, тобто обряд частування. По-перше – гостю відводилось найкраще і найзручніше місце в кімнаті, де проходить трапеза. Дорогих гостей садовили на покуть, тобто почесне місце в хаті. ("Який гість, така йому й честь"; "Милій гість не часто буває"; "Розумного саджають на покуті для честі, а дурного для сміху"). По-друге – **господарі не повинні були сідати під час трапези за стіл, а весь час ходити біля гостей, підносячи їм їжу і припрошуючи їх їсти**. Під час гостинної трапези виняткової уваги надавали саме припрошенню до їжі та питва. Відповідно і цей аспект етикету суворо регламентувався: господар будинку повинен був припрошувати

лише чоловіків, а господиня – винятково жінок. По-третє – гості не мали права починати самостійно пригоститися, не отримавши благословіння від господаря будинку. ("У гостях останній починай їсти, а перший переставай"). **Кожну нову страву гості не мали права їсти до тих пір, поки господарі декілька раз методом примусу не примусять їх спробувати страву**. По-четверте – гості не повинні були брати будь-що зі столу, а тим більше виходити під час трапези. По-п'яте – обов'язковим під час гостин було вживання горілки. Оковита була головним алкогольним атрибутом під час трапези. Кожен гість обов'язково повинен був випити хоч декілька чарчин. Пили обов'язково повністю всю місткість посудини, в яку наливали. **"Хто не вип'є до дна, той не мислить добра"** – вважалось у народі. По-шосте – завершенням трапези, яка затягувалась на тривалий час, була так звана церемонія "внесення хліба з сіллю". Гості дякували господарям за гостину і гостинність словами: "Спасибі за хліб, за сіль, за кашу і милість вашу!".

